

**Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi**

**BÖYÜK PALATA**

**"DELFI AS" ESTONİYAYA QARŞI məhkəmə işi**

*(Ərizə №64569/09)*

**QƏRAR**

Strasburq

16 iyun 2015-ci il

***Delfi AS" Estoniyaya qarşı məhkəmə işində,***

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi,

hakimlər:

Din Şpilmann, *sədr*,

Josep Casadeval,

Qvido Raymondi,

Mark Villiger,

İşıl Karakaş,

İneta Ziemele,

Boştyan M. Zupançič,

Andras Sayo,

Ledi Bianku,

Nona Tsotsoriya,

Vinsent A. De Qaetano,

Angelika Nyussberger,

Culiya Laffrank,

Linos-Aleksandr Sitsilyanos,

Helena Yaderblom,

Robert Spano,

Yon Fridrik Kölbros,

habelə Böyük Palatanın katib müavini Yohan Kallevartdan ibarət tərkibdə Böyük Palatada iclas keçirərək,  
9 iyul 2014-cü ildə və 18 mart 2015-ci ildə qapalı müşavirə keçirərək,  
yuxarıda qeyd edilən sonuncu tarixdə qəbul edilmiş aşağıdakı qərarı elan edir:

## **PROSEDUR**

3. Ərizəçi şirkət iddia etdi ki, onun İnternet xəbər portalında yerləşdirilmiş üçüncü şəxslərin şərhələrinə görə məsuliyyətə cəlb edilməsi Konvensiyanın 10-cu maddəsinə zidd olmaqla onun ifadə azadlığını pozub.

4. Ərizə Məhkəmənin Beşinci bölməsinin icraatına verildi. 1 fevral 2011-ci ildə Məhkəmə öz Bölmələrinin tərkibini dəyişdi və ərizə yeni təşkil olunmuş Birinci bölmənin icraatına verildi. Hakimlərin tərkibindən təşkil olunmuş Palata 10 oktyabr 2013-cü ildə qərarını elan etdi. O, ərizəni yekdilliklə qəbulolunan elan etməyi qərara aldı və Konvensiyanın 10-cu maddəsinin pozulmadığı barədə qərar çıxardı.

5. 8 yanvar 2014-cü ildə ərizəçi şirkət Konvensiyanın 43-cü maddəsinə uyğun olaraq işin Böyük Palataya verilməsi barədə vəsatət verdi və 17 fevral 2014-cü ildə Böyük Palatanın kollegiyası bu vəsatəti təmin etdi.

## **FAKTLAR**

### **I. İŞİN HALLARI**

10. Ərizəçi şirkət Estoniyada qeydiyyatla alınmış açıq tipli məhdud məsuliyyətli şirkətdir.

#### **A. İşin tarixçəsi**

11. Ərizəçi şirkət gündə 330-dək xəbər materialı dərc edən İnternet xəbər portalı "Delfi"-nin sahibidir. "Delfi" Estoniyada ən böyük İnternet xəbər portallarından biridir. O, Estoniyada eston və rus dillərində xəbərlər dərc edir.

12. Nəzərdən keçirilən dövrdə xəbər materiallarının sonunda "şərhini əlavə et" sözləri və şərhələr üçün, şərhçinin adı üçün və elektron poçtunun ünvanı üçün sətirlər var idi. Bu sətirlərin aşağısında "şərhini paylaş" və "şərhləri oxu" düymələri vardı. Başqalarının şərhələrini oxumaq üçün nəzərdə tutulan hissə ayrıca bölmə idi və "şərhləri oxu" düyməsinin üzərinə mausla vurmaqla oraya daxil olmaq olardı. Şərhlər avtomatik olaraq sayta yüklənir və ərizəçi şirkət tərəfindən nə redaktə olunur, nə də dəyişikliyə məruz qalırdı. Materiallara gündə təxminən 10.000 oxucudan şərh daxil olurdu, onların çoxu təxəllüs ilə verilirdi.

13. Bununla yanaşı, xəbərdarlıq və saf-çürük etmə sistemi də vardı: istənilən oxucu hər hansı şərh "leim" kimi (təhqiramiz və ya ələsalma xarakterli ismarıcı, yaxud İnternetdə nifrətə təhrik edən ismarıcı bildirən eston sözü) göstərə bilirdi və həmin şərh tez bir zamanda silinirdi. Bundan başqa, şərhlərin avtomatik silinməsi sistemi

vardı ki, nalayiq sözlərin müəyyən qrupunu silirdi. Bundan əlavə, ləkələyici şərhin qurbanı birbaşa ərizəçi şirkətə məlumat verə bilərdi, bu halda şərh dərhal silinirdi.

14. Ərizəçi şirkət istifadəçilərə bu məlumatı vermək üçün səy göstərirdi ki, şərhlər onun rəyləri deyil və şərhlərin məzmununa görə onların müəllifləri məsuliyyət daşıyırlar. "Delfi"-nin İnternet saytında "Şərh qoyma qaydaları" bölümü vardı, oraya aşağıdakılar daxil idi:

"Delfi"-nin ismarıclar lövhəsi istifadəçilərin şərhlərini yerləşdirmələrinə imkan verən texniki vasitədir. "Delfi" şərhləri redaktə etmir. Şərhin müəllifi öz şərhinə görə məsuliyyət daşıyır. "Delfi" müsbət təcrübəyə cavab verməyən məzmunu malik şərhləri qadağan edir.

Bunlar aşağıdakı şərhələrdir:

- təhdidi özündə ehtiva edən;
- təhqiri özündə ehtiva edən;
- düşmənçiliyə və zorakılığa təhrik edən;
- qanunsuz hərəkətlərə təhrik edən; ...
- nalayiq və ədəbsiz ifadələri özündə ehtiva edən şərhələr...

"Delfi" belə şərhləri silmək və onların müəlliflərinin şərh yazmaq imkanını məhdudlaşdırmaq hüququna malikdir..."

Həmçinin "Şərh qoyma qaydaları" bölümündə xəbərdarlıq və saf-çürük etmə sisteminin fəaliyyəti izah olunurdu.

15. Hökumət bildirdi ki, Estoniyada "Delfi" ləkələyici və alçaldıcı şərhlər yerləşdirmək baxımından bədnam ad çıxarıb. Belə ki, 22 sentyabr 2005-ci ildə həftəlik "Eesti Ekspress" qəzetinin redaksiya heyəti ədliyyə nazirinə, baş prokurora və ədliyyə kanslərinə ünvanlanan açıq məktub dərc edib və Estoniyanın ictimai veb-saytlarında insanların fasiləsiz olaraq lağa qoyulması ilə bağlı narahatlığını ifadə edib. Orada "Delfi" qəddar və təkəbbürlü formada rişxənd etmənin mənbəyi adlandırılıb. Açıq məktubun ünvanlandığı şəxslər ona "Eesti Ekspress" qəzetinin 29 sentyabr 2005-ci il buraxılışında cavab verdilər. Ədliyyə naziri vurğuladı ki, təhqir olunmuş şəxslər məhkəmədə "Delfi"-yə qarşı iddia qaldırmaqla və kompensasiya tələb etməklə şərəf və nüfuzlarını müdafiə etmək hüququna malikdirlər. Ədliyyə kansleri ifadə azadlığının, habelə hər kəsin şərəfinin və təmiz adının müdafiəsini təmin etmək üçün nəzərdə tutulan hüquq normalarına, o cümlədən "Öhdəliklər haqqında" qanununun 1043-cü və 1046-cı maddələrinə istinad etdi.

## **B. İnternet xəbər portalında yerləşdirilən məqalə və şərhlər**

16. 24 yanvar 2006-cı ildə ərizəçi şirkət "Delfi"-nin portalında "SLK planlaşdırılan buz yolunu dağıtdı" başlığı altında məqalə yerləşdirdi. Buz yolları qışda donan dənizin üzəri ilə çəkilən və Estoniyanın əsas ərazisini bəzi adalarla birləşdirən yollardır. "SLK" abbreviaturası *AS Saaremaa Laevakompanii* (açıq tipli məhdud məsuliyyətli *Saaremaa Shipping Company* şirkəti) deməkdir. SLK ölkənin əsas ərazisi ilə bəzi adalar arasında daşımaların həyata keçirilməsi xidmətini göstərir. Nəzərdən keçirilən dövrdə SLK-nın nəzarət şurasının üzvü və şirkətin yeganə və ya əsas səhmdarı L. idi.

17. 24 və 25 yanvar 2006-cı ildə məqaləyə 185 şərh verildi. Onlardan təxminən iyirmisində L.-ə qarşı şəxsi təhdidlər və təhqiramiz ifadələr vardı.

18. 9 mart 2006-cı ildə L.-in vəkiliəri ərizəçi şirkətdən təhqiramiz şərhlərin silinməsinə tələb etdilər və həmçinin mənəvi ziyanın kompensasiyası qismində 500.000 kron (təxminən 32.000 avro) tələb etdilər. Tələb aşağıdakı iyirmi şərh ilə əlaqədar idi:

" 2. Əclaflar...

Onlar istənilən halda bu inhisarın və dövlət subsidiyalarının sayəsində pul içində üzürlər, indi isə qorxmağa başlayıblar ki, avtomobillər onların pul kisəsini doldurmadan bir neçə gün ərzində adalara gedər. Öz gəmində yan!!!

4. [Balaca L.,] irəli get və suda boğul.

5. Aha... İnanmağım gəlmir ki, bu təsadüfən baş verib... Sarsaqlar...

6. Yaramaz!!! [rusca]

7. Nə sızlayırsınız, bu alçağı birdəfəlik öldürün. Gələcəkdə başqaları da ... bilsinlər ki, hətta ömürləri qısa olsa belə, hansı risklə üzləşə bilərlər.

11. Bəs bu əclaflara müqavimət göstərə bilən birisi yoxdur?

12. Saaremaa və Hiiumaa adalarının sakinləri, bu axmağa qalib gəlin.

13. Maraqlıdır, bu cür pul qoparmağa görə Saaremaada [L.]-in dərşini verəcəklərmi?

15. Bir dəfə bu [V.-ni] vurub xəşilini çıxaracağam.

Lənətə gəlmişlər, siz qazanxananı alovlandıranda və saunadan tüstü çıxanda Saaremadakı qarğalar oraya yığışaraq düşünürlər ki, ... donuz kəsilmək üçün gəlir. Başqa cür ola da bilməz.

19. Bu əclaf [L.] olmasaydı tezliklə uşağımla evə gedə bilərdim..., istənilən halda onun şirkəti normal daşıma xidmətini təmin edə bilmir, qiymətlər isə... əslində tükürpərdicidir..., sual yaranır: o kimin ciblərini və ağızını pulla doldurub ki, ildən ilə donuz kimi hərəkət edir.

19. Elə həmin gün, yəni şərhlərin yerləşdirilməsindən təxminən altı həftə sonra təhqiramiz şərhlər ərizəçi şirkət tərəfindən silindi.

20. 23 mart 2006-cı ildə ərizəçi şirkət L.-in vəkiliərinin sorğusuna cavab verdi. O, xəbərdarlıq və saf-çürük etmə öhdəliyinə uyğun olaraq şərhlərin silindiəi barədə L.-ə məlumat verdi və ziyanı kompensasiya etməkdən imtina etdi.

### **C. Ərizəçi şirkətə qarşı mülki proses**

21. 13 aprel 2006-cı ildə L. Haryu dairə məhkəməsində ərizəçi şirkətə qarşı mülki iddia qaldırdı.

22. 28 may 2007-ci il tarixli dinləmədə ərizəçi şirkətin nümayəndələri digər məsələlərlə yanaşı bildirdilər ki, "Delfi" öz təşəbbüsü ilə gündə 5.000-10.000 şərh silib.

23. 25 iyun 2007-ci il tarixli məhkəmə qərarı ilə L.-in iddia tələbi rədd edildi. Dairə məhkəməsi bu qənaətə gəldi ki, Elektron kommərişiyaya dair direktiv (Daxili bazarda informasiya cəmiyyəti xidmətlərinin müəyyən hüquqi aspektlərinə, xüsusən elektron kommərişiyaya dair Avropa İttifaqı Parlamentinin və Avropa İttifaqı Şurasının 2000/31/EC sayılı direktivi) əsasında qəbul edilmiş "İnformasiya

cəmiyyəti xidmətləri haqqında" qanun ərizəçi şirkətin məsuliyyətini istisna edir. Məhkəmə hesab etdi ki, ərizəçi şirkətin xəbər portalındakı şərhləri portalın jurnalistika bölümündəki şərhlərdən fərqləndirmək lazımdır. Birincinin ərizəçi şirkət tərəfindən idarə olunması mahiyyət etibarilə mexaniki və passiv xarakterli işdir. Ərizəçi şirkət şərhləri yerləşdirən subyekt sayıla bilməz və onlara nəzarət etmək öhdəliyini də daşımır.

24. 22 oktyabr 2007-ci ildə Tallinn Apellyasiya Məhkəməsi L.-in apellyasiya şikayətini təmin etdi. O hesab etdi ki, dairə məhkəməsi "İnformasiya cəmiyyəti xidmətləri haqqında" qanunun ərizəçi şirkətin məsuliyyətini istisna etdiyi qənaətinə gəlməklə səhvə yol verib. Dairə məhkəməsinin qərarı ləğv edildi və iş yenidən baxılmaq üçün birinci instansiya məhkəməsinə göndərildi.

25 21 yanvar 2008-ci ildə Ali Məhkəmə ərizəçi şirkətin bu qərardan şikayətinə baxmadan onu rədd etdi.

26. 27 yanvar 2008-ci ildə Haryu dairə məhkəməsi işə yenidən baxdıqdan sonra L.-in xeyrinə qərar çıxardı. Apellyasiya Məhkəməsinin təlimatlarına uyğun olaraq, o, "Öhdəliklər haqqında" qanuna istinad etdi və hesab etdi ki, "İnformasiya cəmiyyəti xidmətləri haqqında" qanun bu işə tətbiq edilə bilməz. O qeyd etdi ki, ərizəçi şirkət öz İnternet saytında qeyd yerləşdirib ki, şərhlər redaktə olunmur, müsbət təcrübəyə zidd olan şərhlərin yerləşdirilməsi qadağandır və ərizəçi şirkət bu cür şərhləri silmək hüququnu özündə saxlayır. Qurulmuş sistemə əsasən istifadəçilər şərtlərə uyğun olmayan hər hansı şərhlər barəsində ərizəçi şirkətə xəbər verməli idilər. Lakin dairə məhkəməsi hesab etdi ki, bu kifayət deyil və digər şəxslərin şəxsiyyətləri ilə əlaqədar olan hüquqlarının adekvat müdafiəsinə imkan yaratmır. Məhkəmə bu qənaətə gəldi ki, ərizəçi şirkətin özü şərhləri yerləşdirən subyekt sayılır və şərhlərin məzmununa görə məsuliyyət daşmadığı barədə qeydi yerləşdirməklə məsuliyyətdən yayına bilməz.

27. Dairə məhkəməsi bu qənaətə gəldi ki, "Delfi" xəbər portalında yerləşdirilmiş xəbərlər məqaləsi balanslaşdırılmış məqalə idi. Lakin bir sıra şərhlər kobud formada idi; onlar alçaldıcı və ləkələyici idi və L.-in şərəf, ləyaqət və nüfuzuna zərər yetirirdi. Şərhlər haqlı tənqidin sərhədlərini aşmışdı və adi təhqirlərə bərabər idi. Məhkəmə bu nəticəyə gəldi ki, ifadə azadlığı üçün nəzərdə tutulan müdafiə bu cür şərhlərə şamil olunmur və L.-in şəxsiyyəti ilə əlaqədar olan hüquqları pozulub. Mənəvi ziyana görə L.-ə 5.000 kron (EEK) təyin olundu (320 avro).

28. 16 dekabr 2008-ci ildə Tallinn Apellyasiya Məhkəməsi dairə məhkəməsinin qərarını qüvvədə saxladı. O vurğuladı ki, ərizəçi şirkətdən onun xəbər portalında yerləşdirilən şərhlər üzərində ilkin nəzarəti həyata keçirməsi tələb olunmurdu. Lakin belə nəzarət olmadığı təqdirdə o hər hansı bir digər səmərəli sistem yaratmalı idi ki, qanunsuz şərhlərin portaldan çox tez bir zamanda silinməsi təmin edilsin. Apellyasiya Məhkəməsi hesab etdi ki, ərizəçi şirkət tərəfindən görülən tədbirlər kifayət deyildi və şərhlərə nəzarət etmək vəzifəsini onların potensial qurbanlarının üzərinə qoymaq vicdanlı davranış prinsipinə zidd idi.

29. Apellyasiya Məhkəməsi ərizəçi şirkətin bu arqumentini rədd etdi ki, "İnformasiya cəmiyyəti xidmətləri haqqında" qanun onun məsuliyyətini istisna edir. O qeyd etdi ki, ərizəçi şirkət şərhlərlə əlaqədar texniki vasitəçi deyildi və onun fəaliyyəti sadəcə texniki, avtomatik və passiv xarakter daşıyırdı; əksinə, o,

istifadəçiləri şərhlər əlavə etməyə dəvət edirdi. Beləliklə, ərizəçi şirkət texniki xidmətlərin təchizatçısından daha çox, məzmunu aid xidmətlərin təchizatçısı idi.

30. 10 iyun 2009-cu ildə Ali Məhkəmə ərizəçi şirkətin şikayətini rədd etdi. O, Apellyasiya Məhkəməsinin qərarının mahiyyət hissəsini qüvvədə saxladı, lakin əsaslandırıcı hissəsinə qismən dəyişiklik etdi.

#### **D. Hadisələrin sonrakı gedişatı**

32. 1 oktyabr 2009-cu ildə "Delfi"nin öz İnternet portalında yerləşdirdiyi məlumata əsasən, "Delfi" təhqiramiz şərhlər yerləşdirmiş şəxslər tərəfindən şərh qaydaları oxunmayana və qəbul edilməyə qədər onların yeni şərh yerləşdirmələrinə icazə vermirdi. Bundan başqa, elan edildi ki, "Delfi" moderatorlar qrupu təşkil edib, onlar portalda yerləşdirilən şərhlərə sonradan düzəlişlər edilməsini həyata keçirirlər. Hər şeydən əvvəl moderatorlar şərtlərə cavab verməyən şərhlər barəsində bütün istifadəçilər tərəfindən verilən məlumatları nəzərdən keçirirlər. Həmçinin yerləşdirilən şərhlərin şərh qaydalarına uyğun olması da izlənilir. Dərc olunmuş informasiyaya əsasən, 2009-cu ilin avqustunda "Delfi"nin oxucuları tərəfindən yerləşdirilən şərhlərin sayı 190.000 idi. "Delfi"nin moderatorları 15.000 şərh (şərhlərin təxminən 8%-ini) silmişdilər, onlar əsasən spam və ya mövzu ilə əlaqəsi olmayan şərhlər idi. Şərhlərin ümumi sayında ləkəleyici şərhlərin payı 0,5% idi.

## **HÜQUQİ MƏSƏLƏLƏR**

#### **D. Məhkəmənin qiymətləndirməsi**

##### *1. İlk qeydlər və Məhkəmənin qiymətləndirməsinin hüdudları*

110. Məhkəmə öncə qeyd edir ki, istifadəçilərin İnternetdə fikirlərini ifadə etməyə yönələn fəaliyyəti ifadə azadlığı hüququnun həyata keçirilməsi üçün misilsiz platforma təşkil edir. Bu məsələ mübahisə doğurmur və əvvəlki işlərdə Məhkəmə tərəfindən etiraf edilib (bax: *Ahmet Yıldırım Türkiyəyə qarşı*, ərizə № 3111/10, 48-ci bənd, ECHR 2012; və *"Times Newspapers Ltd" Birləşmiş Krallığa qarşı (№ 1 və 2)*, ərizələr № 3002/03 və 23676/03, 27-ci bənd, ECHR 2009). Lakin bu faydalı cəhətlərlə yanaşı, müəyyən təhlükələr də meydana çıxıb. **Ləkəleyici və açıq-aydın qanunsuz olan digər növ çıxışlar, o cümlədən nifrət yayan və zorakılığa təhrik edən çıxışlar bütün dünyada əvvəllər mümkün olmayan sürətlə, saniyələr ərzində yayıla və bəzi hallarda daim İnternetdə qala bilər. Bu işin kökündə məhz bir-biri ilə ziddiyyət təşkil edən bu iki reallıq dayanır. Konvensiyanın kökündə duran dəyərlərin müdafiəsinin zəruri olduğunu və**

Konvensiyanın 10-cu və 8-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş hüquqlara eyni dərəcədə hörmət edilməli olduğunu nəzərə alsaq, elə bir balans müəyyən edilməlidir ki, bu hüquqlar öz mahiyyətini qoruyub saxlasın. Beləliklə, Məhkəmə ifadə azadlığının həyata keçirilməsinə İnternetin mühüm faydalar verdiyini etiraf etməklə yanaşı, onu da nəzərə alır ki, ləkələyici və ya digər növ qanunsuz çıxışlara görə məsuliyyət prinsipinə qüvvədə saxlanmalıdır və bu tədbir şəxsiyyətə aid hüquqların pozuntularına qarşı səmərəli hüquqi müdafiə vasitəsi təşkil edir.

**111. Bu mülahizəyə əsaslanaraq və xüsusən texnoloji innovasiyaların inkişaf etdiyi** bir şəraitdə bu işin Məhkəmə tərəfindən bu tip şikayətə baxılmasını tələb edən ilk iş olduğunu nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, bu işin faktlarının işığında öz araşdırmasının hüdudlarını müəyyən etməlidir.

112. Birincisi, Məhkəmə qeyd edir ki, Ali Məhkəmə təsdiq edib ki (həmin məhkəmənin yuxarıda 31-ci bənddə verilmiş 10 iyun 2009-cu il tarixli qərarının 14-cü bəndinə bax), "İnternet portalında xəbərlərin və şərhlərin yerləşdirilməsi də jurnalistika fəaliyyətidir. Eyni zamanda, İnternet mediasının xarakterini nəzərə alsaq, məntiqə görə portalın operatorunun şərhləri yerləşdirməzdən əvvəl onları çap mediasının nəşrinə tətbiq edilən qaydada redaktə etməsini tələb etmək olmaz. [Çap mediasının naşiri]şərhi redaktə etməklə onun dərc olunmasını həyata keçirdiyi halda, şərh İnternet portalında yerləşdirən subyekt həmin şərh yazan və onu portalı vasitəsilə geniş ictimaiyyətə təqdim edən şəxsdir. **Beləliklə, portalın operatoru məlumatların açıqlandığı şəxs sayıla bilməz. Şərhləri yerləşdirməkdə maddi maraqları olduğuna görə, istər çap mediasının naşiri, istərsə də İnternet portalının operatoru sahibkar olaraq naşirlər (məlumatları "açıqlayan şəxslər") sayılırlar".**

113. Məhkəmə Ali Məhkəmənin qoymuş olduğu yuxarıdakı fərqi şübhə altına almaq üçün heç bir əsas görmür. Əksinə, Ali Məhkəmənin mülahizələrinin başlanğıc nöqtəsini təşkil edən rəy, yəni portal operatoru ilə ənənəvi naşir arasındakı fərqlərin etiraf edilməsi bu sahəyə aid beynəlxalq sənədlərə uyğundur, həmin sənədlər bir tərəfdən ənənəvi çap mediası ilə audiovizual medianın, digər tərəfdən isə İnternet əsaslı medianın fəaliyyətlərini tənzipləyən hüquqi prinsiplər arasındakı fərq qoyulmasında müəyyən irəliləyiş olduğunu nümayiş etdirir. Son dövrlərə aid olan "Kütləvi informasiya vasitələrinin yeni anlayışı haqqında" Nazirlər Komitəsinin üzv dövlətlərə tövsiyəsində bu məsələ belə ifadə edilib: "Fərqləndirici və dərəcəli yanaşma tələb edir ki, göstərdiyi xidmətlər media xidmətləri, yaxud vasitəçilik xidmətləri və ya yardımçı xidmətlər kimi müəyyən edilmiş hər bir iştirakçı istər müdafiənin müvafiq formasından (fərqləndirici yanaşma), istərsə də müvafiq səviyyəsindən (dərəcəli yanaşma) yararlana bilsin və onun məsuliyyəti İnsan hüquqları haqqında Avropa Konvensiyanın 10-cu maddəsinə və Avropa Şurası tərəfindən hazırlanmış digər müvafiq standartlara uyğun olaraq məhdudlaşdırılsın" (CM/Rec(2011)7 sayılı tövsiyəyə Əlavənin yuxarıda 46-cı bənddə sitat gətirilmiş 7-ci bəndinə bax). Buna görə də Məhkəmə hesab edir ki, İnternetin xüsusi xarakteri ilə əlaqədar olaraq, üçüncü şəxslərin yerləşdirdiyi kontent məsələsində 10-cu maddənin məqsədləri üçün İnternet xəbər

portalının üzərinə düşən "vəzifə və məsuliyyətlər" ənənəvi naşirin vəzifə və məsuliyyətlərindən fərqlənə bilər.

114. İkincisi, Məhkəmə qeyd edir ki, Estoniya Ali Məhkəməsi bu qənaətə gəlib ki, "alçaldıcı xarakterli iyirmi şərhə məhkəmələr tərəfindən verilmiş hüquqi qiymət əsaslıdır. Məhkəmələr haqlı olaraq bu qənaətə gəliblər ki, şərhlər ləkələyici xarakter daşıyır, çünki onlar kobud formadadır, insan ləyaqətini alçaldır və təhdidləri özündə ehtiva edir" (qərarın yuxarıda 31-ci bənddə verilmiş 15-ci bəndinə bax). Bundan başqa, qərarın 16-cı bəndində Ali Məhkəmə bir daha bir daha bildirib ki, "insan ləyaqətini" alçaldan şərhlər "açıq-aydın qanunsuzdur". Məhkəmə qeyd edir ki, sözügedən şərhlərin qanunsuz təbiətinin bu cür xarakteristikası və təhlili (yuxarıda 18-ci bəndə bax) açıq-aydın bu fakta əsaslanıb ki, şərhlərin çoxu, zahirən göründüyü kimi, L.-ə qarşı nifrət və zorakılığa təhrikçiliyə bərabər idi.

115. Müvafiq olaraq, Məhkəmə hesab edir ki, bu işin halları İnternet xəbər portallarının Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndində nəzərdə tutulmuş "vəzifə və məsuliyyətlərinə" aiddir, söhbət elə hallardan gedir ki, həmin portallar öncə yerləşdirilmiş kontentə dair istifadəçilərin hazırladıqları şərhlər üçün iqtisadi məqsədlərlə platforma təqdim edir və bu zaman (kimliyi bilinən və ya anonim qalan) bəzi istifadəçilər açıq-aydın qanunsuz olan, digərlərinin şəxsiyyətlərinə aid hüquqlarını pozan və onlara qarşı nifrət yayan və zorakılığa təhrik edən çıxışlara bərabər olan ifadələr işlədir. Məhkəmə vurğulayır ki, hazırkı iş peşə fəaliyyəti çərçivəsində kommersiya qaydasında idarə olunan, öz xəbər materiallarını saytında yerləşdirən və oxucuları onlara dair şərhlərini qoymağa dəvət edən İnternet xəbər portalına aiddir.

116. Müvafiq olaraq, bu iş İnternetdə üçüncü şəxslərin şərhlərini yaymaq imkanına malik olduqları digər forumlara, məsələn, istifadəçilərin forumun idarəçisi tərəfindən müəyyən mövzuya yönləndirilmədən istənilən mövzulara dair fikirlərini sərbəst şəkildə ifadə edə bildikləri İnternet diskussiya forumlarına və ya "elanlar lövhəsi" kimi forumlara; yaxud sosial media platformasına aid deyil, sonuncu halda platforma təchizatçısı heç bir kontent təklif etmir və kontentin təqdimatçısı öz sevimli məşğuliyyəti qismində veb-saytı və ya bloqu idarə edən fiziki şəxs ola bilər.

117. Bundan başqa, Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi şirkətin xəbər portalı ölkədə ən iri İnternet media nəşrlərindən biri idi; geniş oxucu kütləsinə malik idi və materiallarına aid mübahisəli xarakterli şərhlərin ictimaiyyətdə narahatlıq yaratması ilə tanınırdı (yuxarıda 15-ci bəndə bax). Bundan başqa, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, hazırkı işdə Ali Məhkəmə tərəfindən qiymətləndirilmiş etiraz doğuran şərhlər əsasən nifrət yayan və zorakılıq aktlarını birbaşa təbliğ edən çıxışlardan ibarət idi. Beləliklə, onların qanunsuz xarakterinin müəyyən edilməsi hər hansı linqvistik və ya hüquqi təhlil tələb etmirdi, çünki zahirən də görünürdü ki, oradakı fikirlər açıq-aydın qanunsuzdur. Məhkəmə ərizəçi şirkətin şikayətini məhz bu mülahizələrdən çıxış edərək araşdıracaq.

## **2. Müdaxilənin mövcudluğu**



118. Məhkəmə qeyd edir ki, tərəflər arasında bu məsələdə fikir ayrılığı yoxdur ki, daxili məhkəmələrin ərizəçi şirkət barəsindəki qərarları onun Konvensiyanın 10-cu maddəsi ilə təmin edilən ifadə azadlığına müdaxilə təşkil edib. Məhkəmə fərqli qənaətə gəlmək üçün heç bir əsas görmür.

119. Ərizəçi şirkətin ifadə azadlığına bu cür müdaxilə "qanunla nəzərdə tutulmuş" olmalı, 10-cu maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan qanuni məqsədlərdən birini və ya bir neçəsini daşmalı və "demokratik cəmiyyətdə zəruri" olmalıdır.

### **3. Müdaxilənin qanuniliyi**

120. Məhkəmə bir daha bildirir ki, 10-cu maddənin ikinci bəndindəki "qanunla nəzərdə tutulmuş" ifadəsi təkcə etiraz edilən tədbirin daxili qanunvericilikdə hüquqi əsasla malik olmasını tələb etmir, həm də sözügedən qanunun keyfiyyətli olmasını tələb edir, belə ki, qanun müvafiq şəxs üçün əlçatan olmalı və onun nəticələrini öncədən görmək mümkün olmalıdır (digər qərarlar arasında bax: *"VgT Verein gegen Tierfabriken" İsveçrəyə qarşı*, ərizə № 24699/94, 52-ci bənd, ECHR 2001-VI; *Rotaru Rumıniyaya qarşı* [BP], ərizə № 28341/95, 52-ci bənd, ECHR 2000-V; *Qaveda Polşaya qarşı*, ərizə № 26229/95, 39-cu bənd, ECHR 2002-II; və *Maestri İtaliyaya qarşı* [BP], ərizə № 39748/98, 30-cu bənd, ECHR 2004-I). Lakin daxili qanunvericiliyin şərh və tətbiqi ilk növbədə milli hakimiyət orqanlarının, xüsusən məhkəmələrin işidir (bax: *"Centro Europa 7 S.r.l." və Di Stefano İtaliyaya qarşı* [BP], ərizə № 38433/09, 140-cı bənd, ECHR 2012; *Kruslin Fransaya qarşı*, 24 aprel 1990-cı il, A seriyaları, № 176-A; və *Kopp İsveçrəyə qarşı*, 25 mart 1998-ci il, 59-cu bənd, *Reportsof Judgments and Decisions* 1998-II).

121. "Qanunla nəzərdə tutulmuş" ifadəsindən irəli gələn tələblərdən biri "öncəgörmə" tələbidir. Belə ki, hüquq norması vətəndaşın öz davranışını tənzimləməsinə imkan yaratmaq üçün yetərincə dəqiqliklə ifadə edilməyibsə, 10-cu maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan mənada "qanun" sayıla bilməz; o, konkret davranışın doğura biləcəyi nəticələri mövcud şəraitdə ağılabatan dərəcədə öncədən görə bilməlidir (ehtiyac olduqda hüquqi məsləhət almaqla). Həmin nəticələri tam dəqiqliklə öncədən görə bilmək vacib deyil. Qanunun müəyyənliliyi arzu edilən olsa da, bu onun həddən artıq qeyri-mütəhərriqliyinə gətirib çıxara bilər, halbuki qanun dəyişən şəraitlə ayaqlaşmalıdır. Buna görə də bir çox qanunlar az və ya çox dərəcədə ümumi məfhumlarla ifadə olunur, onların şərh və tətbiqi isə praktikaya aid olan məsələlərdir (misal üçün bax: *Lendon, Oçakovski-Loran və Jüli Fransaya qarşı* [BP], ərizələr № 21279/02 və 36448/02, 41-ci bənd, ECHR 2007-IV; və *"Centro Europa 7 S.r.l." və Di Stefanonun işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 141-ci bənd).

122. Daxili qanunvericiliyin tələb olunan dəqiqlik dərəcəsi (qanunvericilik hər bir halı dəqiqliklə əhatə edə bilməz) xeyli dərəcədə sözügedən qanunun məzmunundan, əhatə etdiyi məsələlərdən və şamil olunduğu şəxslərin sayından və statusundan asılıdır (bax: *"Centro Europa 7 S.r.l." və Di Stefanonun işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 142-ci bənd). Məhkəmə bu qənaətə gəlib ki, peşə fəaliyyətini həyata keçirərkən bir qayda olaraq yüksək dərəcədə ehtiyatlı davranmalı olan şəxslər həmin fəaliyyətin doğura biləcəyi riskləri

qiymətləndirərkən xüsusilə diqqətli olmalıdırlar (*Lendon, Oçakovski-Loran və Jülinin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərarın 41-ci bəndinə, habelə həmin bənddə istinad edilən bu qərarlara bax: *Kantoni Fransaya qarşı*, 15 noyabr 1996-cı il, 35-ci bənd, *Reports* 1996-V; və *Şovi və başqaları Fransaya qarşı*, ərizə № 64915/01, 43-45-ci bəndlər, ECHR 2004-VI).

123. Hazırkı işdə ərizəçi şirkətin ifadə azadlığına müdaxilənin "qanunla nəzərdə tutulmuş" olub-olmaması məsələsində tərəflərin rəyləri fərqlidir. Ərizəçi şirkət iddia etdi ki, daxili qanunvericilikdə belə bir müddəə yoxdur ki, vasitəçi üçüncü şəxslərin onun veb-saytında qoyduqları şərhlərin məzmunundan xəbərdar olub-olmamasından asılı olmayaraq həmin şərhləri yerləşdirən subyekt (naşir) sayılır. Ərizəçi şirkət bunun əksini iddia edərək İnternet xidməti təchizatçılara dair daxili qanunvericiliyə və Avropa qanunvericiliyinə istinad etdi və bildirdi ki, həmin qanunvericiliklər üçüncü şəxslərin yerləşdirdiyi kontentə görə məsuliyyətin xidmət təchizatçılarının üzərinə qoyulmasını açıq-aydın qadağan edir.

124. Hökumət müvafiq mülki hüquq normalarına və ölkədaxili presedent hüququna istinad edərək bildirdi ki, kütləvi informasiya vasitələrinin naşirləri nəşr etdikləri materiallara görə müəlliflərlə birlikdə məsuliyyət daşıyırlar. O əlavə etdi ki, ərizəçinin belə bir ehtimal irəli sürməsinə əsas verən heç bir presedent hüququ mövcud deyil ki, İnternet xəbər portalının sahibi məqalələri ilə bağlı yerləşdirilmiş şərhlərə görə kütləvi informasiya vasitəsinin naşiri qismində məsuliyyət daşımır. Onun rəyinə görə, Məhkəmə artıq daxili məhkəmələr tərəfindən müəyyən edilmiş faktlardan və onlar tərəfindən tətbiq və şərh edilmiş qanunvericilikdən çıxış etməli, ərizəçi şirkətin Avropa İttifaqı qanunvericiliyinə istinadlarını nəzərə almamalıdır. İstənilən halda, ərizəçi şirkətin istinad etdiyi Aİ qanunvericiliyi əslində daxili məhkəmələrin şərh və qənaətlərini təsdiqləyir.

125. Məhkəmə qeyd edir ki, qanunvericiliyin tətbiqi məsələsində tərəflərin rəylərindəki fərq ərizəçi şirkətin necə təsnifləşdirilməli olması məsələsinə dair onların rəylərinin fərqli olmasından irəli gəlir. Ərizəçi şirkətin bildirdiyinə görə, o, üçüncü şəxslərin şərhlərinə münasibətdə vasitəçi kimi təsnifləşdirilməlidir, Hökumət isə iddia edib ki, ərizəçi şirkət kütləvi informasiya vasitəsinin naşiri hesab olunmalı, o cümlədən həmin şərhlərə münasibətdə də naşir sayılmalıdır.

126. Məhkəmə qeyd edir ki (yuxarıda 112-ci və 113-cü bəndlərə bax), Ali Məhkəmə bir tərəfdən çap mediası, digər tərəfdən isə iqtisadi məqsədlə kütləvi informasiya vasitəsinə nəşr edən İnternet portalının operatoru arasında fərqlər olduğunu etiraf edib. Bununla belə, Ali Məhkəmə bu qənaətə gəlib ki, "şərhləri yerləşdirməkdə maddi maraqları olduğuna görə, istər çap mediasının naşiri, istərsə də İnternet portalının operatoru" "Öhdəliklər haqqında" qanunun 1047-ci maddəsinin məqsədləri üçün "naşirlər (məlumatları "açıqlayan şəxslər") sayılırlar" (yuxarıda 31-ci bənddə verilmiş məhkəmə qərarının 14-cü bəndinə bax).

127. Məhkəmə belə hesab edir ki, mahiyyət etibarını ilə ərizəçi şirkət iddia edir ki, daxili məhkəmələr "Öhdəliklər haqqında" qanunun ümumi müddəalarını bu işin faktlarına tətbiq etməklə səhvə yol veriblər, belə ki, onlar İnternet xidməti təchizatçılara dair ölkədaxili qanunvericiliyə və Avropa qanunvericiliyinə istinad etməli idilər. Palata kimi Böyük Palata da bu kontekstdə bildirir ki, daxili məhkəmələri əvəz etmək onun vəzifəsi deyil. Daxili qanunvericiliyi şərh və tətbiq

etmək ilk növbədə milli hakimiyyət orqanlarının, xüsusən məhkəmələrin işidir (digər qərarlar arasında bax: *"Centro Europa 7 S.r.l." və Di Stefanonun işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 140-cı bənd; və *Rekvenyi Macaristana qarşı*[BP], ərizə № 25390/94, 35-ci bənd, ECHR 1999-III). Məhkəmə onu da xatırladır ki, müəyyən sahəni tənzimləmək üçün cavabdeh dövlətin qanunvericilik orqanı tərəfindən seçilmiş metodların məqsədəuyğun olub-olmadığına dair rəy bildirmək onun funksiyasına aid deyil. Onun vəzifəsi qəbul edilmiş metodların və onların doğurduğu nəticələrin Konvensiyaya uyğun olub-olmadığını müəyyənləşdirməklə məhdudlaşır (bax: *Qorzelik və başqaları Polşaya qarşı*[BP], ərizə № 44158/98, 67-ci bənd, ECHR 2004-I). Buna görə də Məhkəmə bu məsələni araşdırmaqla kifayətlənəcək ki, "Öhdəliklər haqqında" qanunun ümumi müddələrinin Ali Məhkəmə tərəfindən ərizəçinin situasiyasına tətbiq ediləcəyini Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndinin məqsədləri üçün öncədən görmək mümkün idi mi?

128. Konstitusiyanın, "Mülki Məcəllənin ümumi hissəsi haqqında" qanunun və "Öhdəliklər haqqında" qanunun daxili məhkəmələr tərəfindən şərh və tətbiq edilən müvafiq müddələrinə əsasən (yuxarıda 33-38-ci bəndlərə bax), ərizəçi şirkət naşir hesab olunur və açıq-aydın qanunsuz şərhləri yerləşdirdiyinə görə təqsirkar sayılır. Daxili məhkəmələr bu normaları tətbiq edərkən belə qənaətə gəlmişdilər ki, Elektron kommərişiyaya dair direktivin müddələrini Estoniya qanunvericiliyinə daxil etmiş olan "İnformasiya cəmiyyəti xidmətləri haqqında" qanunun müddələri bu işə tətbiq edilə bilməz, çünki həmin qanun, ərizəçi şirkətin fəaliyyətlərindən fərqli olaraq, sadəcə texniki, avtomatik və passiv xarakterli fəaliyyətlərə aiddir və ərizəçi şirkətin qarşısına qoyduğu məqsəd sadəcə vasitəçilik xidmətini təqdim etməkdən ibarət deyil (yuxarıda 31-ci bənddə verilmiş Ali Məhkəmənin qərarının 13-cü bəndinə bax). Konkret olaraq bu işin hallarının kontekstində məhkəmə bu faktı nəzərə alır ki, bəzi ölkələr bu məsələnin önəmli və mürəkkəb olduğunu, müxtəlif maraqlarla təməl hüquqlar arasında düzgün balansın təmin edilməsinə ehtiyac olduğunu və bu işdəkinə bənzər situasiyalar üçün xüsusi normaların qəbulunun tələb olunduğunu etiraf ediblər (yuxarıda 58-ci bəndə bax). Belə addım yeni media növlərinin tənzimlənməsi ilə bağlı Avropa Şurası tərəfindən tövsiyə olunan "fərqləndirici və dərəcəli" yanaşmaya uyğundur (yuxarıda 46-cı bəndə bax) və həmin yanaşma Məhkəmənin presedent hüququ ilə də dəstəklənir (bax (müvafiq dəyişikliklərlə): *"Pravoye Delo" qəzetinin redaksiyası və Ştekel Ukraynaya qarşı*, ərizə № 33014/05, 63-64-cü bəndlər, ECHR 2011). Yeni növ medianın xarakterinin nəzərə alınması üçün qanunvericilikdə fərqli yanaşmalar mümkün olsa da, Məhkəmə bu işin faktları əsasında qəbul edir ki, Konstitusiyanın, "Mülki Məcəllənin ümumi hissəsi haqqında" qanunun və "Öhdəliklər haqqında" qanunun müddələri, müvafiq presedent hüququ ilə birlikdə, maddi məqsədlər üçün İnternet xəbər portalını idarə edən media naşirinin hazırkı işdəkinə bənzər açıq-aydın qanunsuz şərhləri öz xəbər portalına yüklədiyinə görə prinsipcə daxili qanunvericiliyə əsasən məsuliyyətə cəlb oluna biləcəyini öncədən görməsinə imkan verirdi.

129. Müvafiq olaraq, Məhkəmə bu qənaətə gəlir ki, peşəkar naşir olaraq ərizəçi şirkət ən azı qanunvericilik və presedent hüququ ilə tanış olmalı idi və həmçinin hüquqi yardım üçün müraciət edə bilərdi. Məhkəmə bu kontekstdə qeyd edir ki,

"Delfi" xəbər portalı Estoniyada ən iri portallardan biri idi. Hazırkı işdə qeyd edilən şərhlərin yerləşdirilməsindən əvvəl ictimaiyyət narahatlığını ifadə etmiş, ədliyyə naziri isə qeyd etmişdi ki, təhqirlərin qurbanları "Delfi"yə qarşı məhkəmə iddiası qaldıra və zərərin kompensasiyanı tələb edə bilərlər (yuxarıda 15-ci bəndə bax). Bu səbəbdən Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçi şirkət fəaliyyətləri ilə bağlı riskləri qiymətləndirmək və onların doğura biləcəyi nəticələri ağılabatan dərəcədə öncədən görmək imkanına malik idi. Buna görə də Məhkəmə bu qənaətə gəlir ki, sözügedən müdaxilə Konvensiyanın 10-cu maddəsinin ikinci bəndində nəzərdə tutulan mənada "qanunla nəzərdə tutulmuş" müdaxilə idi.

#### *4. Qanuni məqsəd*

130. Böyük Palata qarşısındakı tərəflər bu məsələni şübhə altına almadılar ki, ərizəçi şirkətin ifadə azadlığının məhdudlaşdırılması qanuni məqsəd daşıyırdı və bu məqsəd digər şəxslərin nüfuzunu qorumaqdan ibarət idi. Məhkəmə fərqli düşünmək üçün heç bir əsas görmür.

#### *5. Müdaxilənin "demokratik cəmiyyətdə zəruriliyi"*

##### **a) Ümumi prinsiplər**

131. İfadə azadlığına müdaxilənin "demokratik cəmiyyətdə zəruri" olub-olmaması məsələsinə aid ümumi prinsiplər Məhkəmənin presedent hüququnda yetərinə bərqərar edilib və aşağıdakı kimi qısaca ümumiləşdirilib (digər qərarlar arasında bax: *Hertell Sveçrəyə qarşı*, 25 avqust 1998-ci il, 46-cı bənd, *Reports* 1998-VI; *Stil və Morris Birləşmiş Krallığa qarşı*, ərizə № 68416/01, 87-ci bənd, ECHR 2005-II; *İsveçrə raelitlər hərəkəti İsveçrəyə qarşı* [BP], ərizə № 16354/06, 48-ci bənd, ECHR 2012; və *Beynəlxalq heyvan müdafiəçiləri təşkilatı Birləşmiş Krallığa qarşı* [BP], ərizə № 48876/08, 100-cü bənd, ECHR 2013):

"i) İfadə azadlığı demokratik cəmiyyətin təməl dəyərlərindən birini və onun tərəqqisinin və hər bir fərdin öz potensialını reallaşdırmasının əsas şərtlərindən birini təşkil edir. 10-cu maddənin 2-ci bəndini nəzərə almaq şərti ilə, o, təkcə müsbət qarşılanan, yaxud qeyri-təhqiramiz sayılan və ya etinasız yanaşılan "məlumat" və "ideyalara" deyil, həm də qıcıqlandıran, şoka salan və ya narahatlıq doğuran "məlumat" və "ideyalara" şamil olunur. Onlar plüralizmin, tolerantlığın və açıq fikirliliyin tələbləridir, bunlarsız isə "demokratik cəmiyyət" mövcud ola bilməz. 10-cu maddədə təsbit edildiyi kimi, bu azadlıqdan istisnalara yol verilir, ... lakin həmin istisnalar dar çərçivədə şərh olunmalı və hər hansı məhdudiyətlərə tələbatın olması inandırıcı şəkildə sübut edilməlidir.

...

ii) "Zəruri" sifətinin 10-cu maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan mənası təxirəsalınmaz ictimai tələbatın mövcudluğunu nəzərdə tutur. İştirakçı dövlətlər məhdudiyətlərə tələbatın mövcudluğunu qiymətləndirərkən müəyyən qiymətləndirmə sərbəstliyinə malikdirlər, amma bu sərbəstlik Avropa orqanlarının nəzarəti ilə müşayiət olunur və bu nəzarət həm məhdudiyəti

nəzərdə tutan qanunvericiliyi, həm də onun tətbiqi barədə qərarları əhatə edir (hətta onlar müstəqil məhkəmə tərəfindən qəbul edilsələr belə). Buna görə də Avropa Məhkəməsi "məhdudiyətin" 10-cu maddə ilə qorunan ifadə azadlığına uyğun olub-olmadığına dair yekun qərar vermək səlahiyyətinə malikdir.

iii) Özünün nəzarət səlahiyyətini həyata keçirərkən Məhkəmənin vəzifəsi səlahiyyətli milli orqanları əvəzləmək deyil, əksinə, onların öz sərbəst mülahizələrinə uyğun olaraq qəbul etdikləri qərarları 10-cu maddənin əsasında nəzərdən keçirməkdir. Bu o demək deyil ki, nəzarət funksiyası cavabdeh dövlətin öz diskresion səlahiyyətini ağlabatan şəkildə, diqqətlə və vicdanla tətbiq edib-etmədiyini müəyyənləşdirməklə məhdudlaşır; Məhkəmənin üzərinə düşən vəzifə şikayətə səbəb olmuş müdaxiləni işin bütün hallarının işığında nəzərdən keçirməkdən, onun "qarşıya qoyulan qanuni məqsədə mütənasib" olub-olmadığını və milli hakimiyyət orqanlarının müdaxiləyə haqq qazandırmaq üçün gətirdikləri əsasların "münasib və yetərli" olub-olmadığını müəyyənləşdirməkdən ibarətdir. ... Bu vəzifəni həyata keçirərkən Məhkəmə əmin olmalıdır ki, milli hakimiyyət orqanları 10-cu maddədə təsbit olunmuş prinsiplərə uyğun olan normaları tətbiq ediblər və bundan əlavə, onların qərarı müvafiq faktların qəbul oluna bilən qiymətləndirilməsinə əsaslanıb...".

132. Bundan başqa, Məhkəmə mətbuatın demokratik cəmiyyətdə yerinə yetirdiyi mühüm funksiyayı xatırladır. Baxmayaraq ki, mətbuat xüsusən digər şəxslərin nüfuz və hüquqlarına aid məsələlərdə müəyyən hüdudları aşmamalıdır və həmçinin konfidensial məlumatların açıqlanmasının qarşısını almaq tələb olunur, hər halda onun vəzifəsi ictimai maraq doğuran bütün məsələlərə dair məlumat və ideyaları (öhdəlik və vəzifələrinə uyğun şəkildə) yaymaqdır (bax: *Yersild Danimarkaya qarşı*, 23 sentyabr 1994-cü il, 31-ci bənd, A seriyaları, № 298; *De Haes və Giysels Belçikaya qarşı*, 24 fevral 1997-ci il, 37-ci bənd, *Reports* 1997-I; və "*Bladet Tromsø*" və *Srensaas Norveçə qarşı* [BP], ərizə № 21980/93, 58-ci bənd, ECHR 1999-III). Bundan əlavə, Məhkəmə bu faktı nəzərə alır ki, jurnalist azadlığı müəyyən dərəcədə şişirtməyə, yaxud hətta provokasiyaya əl atmağın mümkünlüyünü də əhatə edir (bax: *Prager və Oberşlik Avstriyaya qarşı*, 26 aprel 1995-ci il, 38-ci bənd, A seriyaları, № 313; və "*Bladet Tromsø*" və *Srensaasın işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 59-cu bənd). Siyasətçilərə və ya hökumətlərə qarşı yol verilə bilən tənqidin hüdudları adi vətəndaşa qarşı yönələn tənqidin hüdudlarından daha genişdir (misal üçün bax: *Kastells İspaniyaya qarşı*, 23 aprel 1992-ci il, 46-cı bənd, A seriyaları, № 236; *İncal Türkiyəyə qarşı*, 9 iyun 1998-ci il, 54-cü bənd, *Reports* 1998-IV; və *Tammer Estoniyaya qarşı*, ərizə № 41205/98, 62-ci bənd, ECHR 2001-I).

133. Bundan başqa, Məhkəmə əvvəlki işlərdə bildirib ki, məlumatlara çıxışı təmin etməsi və iri həcmdə informasiyaları saxlamaq və ötürmək imkanlarına malik olması baxımından İnternet ictimaiyyətin xəbərləri əldə etmək imkanlarının artırılmasında və ümumiyyətlə məlumatların yayılmasının asanlaşdırılmasında mühüm rol oynayır (bax: *Ahmet Yıldırımın işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 48-ci bənd; və "*Times Newspapers Ltd*"nin işi üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 27-ci bənd). Eyni zamanda, İnternetdəki kontent və kommunikasiyaların insan hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsinə, xüsusən şəxsi həyata hörmət

hüququna zərər yetirməsi riski, şübhəsiz ki, mətbuatın yaratdığı riskdən yüksəkdir (bax: "Pravoye Delo" qəzetinin redaksiyası və Ştekelin işi üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 63-cü bənd).

134. Jurnalistin "vəzifə və məsuliyyətləri" nəzərdən keçirilərkən müvafiq vasitəçinin potensial təsiri mühüm amildir və hamılıqla qəbul edilib ki, audiovizual media çap mediasına nisbətən birbaşa və daha güclü təsirə malikdir (bax: *Pörsell və başqaları İrlandiyaya qarşı*, ərizə № 15404/89, Komissiyanın 16 aprel 1991-ci il tarixli qərarı, *Decisions and Reports* 70, s. 262). Obyektiv və balanslı işıqlandırma metodları digər amillərlə yanaşı müvafiq kütləvi informasiya vasitəsinin növündən asılı olaraq xeyli dərəcədə fərqlənə bilər (bax: *Yersildin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 31-ci bənd).

135. Məhkəmə qərarlarında bildirib ki, "müsahibə zamanı digər şəxsin bildirdiyi fikirlərin yayılmasına kömək etdiyinə görə jurnalistin cəzalandırılması ictimai maraq doğuran məsələlərin müzakirəsinə mətbuatın yardımçı olmasına ciddi maneə yarada bilər və əgər bunun üçün xüsusilə ciddi əsaslar yoxdursa, bu cür cəzalandırma nəzərdə tutulmamalıdır" (bax: *Yersildin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 35-ci bənd; *Toma Lüksemburqa qarşı*, ərizə № 38432/97, 62-ci bənd, ECHR 2001-III; həmçinin bax (müvafiq dəyişikliklərlə): *"Verlagsgruppe News GmbH" Avstriyaya qarşı*, ərizə № 76918/01, 31-ci bənd, 14 dekabr 2006-cı il; və *"Print Zeitungsverlag GmbH" Avstriyaya qarşı*, ərizə № 26547/07, 39-cu bənd, 10 oktyabr 2013-cü il).

136. Bundan başqa, Məhkəmə qərarlarında bildirib ki, Konvensiyanın 17-ci maddəsinin müddəaları sayəsində 10-cu maddə Konvensiyanın bəyan və təmin etdiyi dəyərlərlə bir araya sığmayan çıxışları müdafiə etmir. Məhkəmə tərəfindən araşdırılmış bu cür çıxışlara aid nümunələr sırasına Holokostu inkar edən, faşist yönümlü siyasətə haqq qazandıran, bütün müsəlmanları ağır terror aktları ilə əlaqələndirən, yaxud yəhudiləri Rusiyada şəhər mənbəyi kimi qələmə verən çıxışlar daxildir (bax: *Leidye və İzorni Fransaya qarşı*, 23 sentyabr 1998-ci il, 47-ci və 53-cü bəndlər, *Reports* 1998-VII; *Qarodi Fransaya qarşı* (qərar), ərizə № 65831/01, ECHR 2003-IX; *Norvud Birləşmiş Krallığa qarşı* (qərar), ərizə № 23131/03, ECHR 2004-XI; *Vitsş Almaniyaya qarşı* (qərar), ərizə № 7485/03, 13 dekabr 2005-ci il; və *Pavel İvanov Rusiyaya qarşı* (qərar), ərizə № 35222/04, 20 fevral 2007-ci il).

137. Məhkəmə bir daha bildirir ki, şəxsin nüfuzunun müdafiə edilməsi hüququ şəxsi həyata hörmət hüququnun tərkib hissəsi olmaqla Konvensiyanın 8-ci maddəsi ilə qorunan hüquqdur (bax: *Şovi və başqalarının işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 70-ci bənd; *Pfayfer Avstriyaya qarşı*, ərizə № 12556/03, 35-ci bənd, 15 noyabr 2007-ci il; və *Polanko Torres və Movilya Polanko İspaniyaya qarşı*, ərizə № 34147/06, 40-cı bənd, 21 sentyabr 2010-cu il). Bununla belə 8-ci maddənin tətbiq edilə bilməsi üçün şəxsin nüfuzuna edilən hücum müəyyən ciddilik səviyyəsinə çatmalı və fərdin şəxsi həyatına hörmət hüququndan istifadə etməsinə zərər yetirən tərzdə baş verməlidir (bax: *A. Norveçə qarşı*, ərizə № 28070/06, 64-cü bənd, 9 aprel 2009-cu il; və *"Aksel Springer AG" Almaniyaya qarşı* [BP], ərizə № 39954/08, 83-cü bənd, 7 fevral 2012-ci il).

138. İfadə azadlığına müdaxiləyə "digər şəxslərin nüfuzu və hüquqlarının müdafiəsinin" maraqları naminə demokratik cəmiyyətdə ehtiyac olub-olmadığını araşdırarkən Məhkəmə müəyyənləşdirməlidir ki, dövlət hakimiyyəti orqanları Konvensiya ilə təmin edilən və müəyyən hallarda bir-biri ilə ziddiyyətə girə bilən iki dəyəri, yəni bir tərəfdən 10-cu maddə ilə qorunan ifadə azadlığını, digər tərəfdən isə 8-ci maddədə təsbit olunmuş şəxsi həyata hörmət hüququnu qoruyarkən ədalətli balansı gözləyiblərmi (bax: *"AşettFilipakki Assosye" Fransaya qarşı*, ərizə № 71111/01, 43-cü bənd, 14 iyun 2007-ci il; *"MGN Limited" Birləşmiş Krallığa qarşı*, ərizə № 39401/04, 142-ci bənd, 18 yanvar 2011-ci il; və *"Aksel Springer AG"nin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 84-cü bənd)?

139. Məhkəmə artıq müəyyən edib ki, prinsip etibarı ilə 8-ci və 10-cu maddə əsasında təmin edilən hüquqlara eyni dərəcədə hörmət edilməli və şikayət ərizəsinə baxılması, onun Məhkəməyə təhqiramiz məqalənin naşiri tərəfindən Konvensiyanın 10-cu maddəsi əsasında və yaxud müvafiq şəxs tərəfindən Konvensiyanın 8-ci maddəsi əsasında təqdim edilməsindən asılı olmayaraq, prinsipcə fərqli nəticə ilə yekunlaşmamalıdır. Müvafiq olaraq, hər iki halda dövlətin qiymətləndirmə sərbəstliyinin həddləri eyni olmalıdır (bax: *"Aksel Springer AG"nin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 87-ci bənd; və *Fon Hannover Almaniyaya qarşı (№2)* [BP], ərizələr № 40660/08 və 60641/08, 106-cı bənd, ECHR 2012 – həmin bənddə bu işlər üzrə qərarlara istinad edilib: *"AşettFilipakki Assosye"nin (ICI PARIS) işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 41-ci bənd; *Timçuk Rumuniyaya qarşı* (qərardad), ərizə № 28999/03, 144-cü bənd, 12 oktyabr 2010-cu il; və *Mosli Birləşmiş Krallığa qarşı*, ərizə № 48009/08, 111-ci bənd, 10 may 2011-ci il). Milli hakimiyyət orqanları Məhkəmənin presedent hüququnda təsbit olunmuş meyarlara uyğun olaraq iki hüquq arasında balanslaşdırmanı həyata keçiriblərsə, daxili məhkəmələrin rəyini Məhkəmənin öz rəyi ilə əvəz etməsi üçün ciddi əsasların olması tələb olunur (bax: *"Aksel Springer AG"nin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 88-ci bənd; və *Fon Hannoverin işi (№2)* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 107-ci bənd – həmin bənddə bu işlər üzrə qərarlara istinad edilib: *"MGN Limited"nin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 150-ci və 155-ci bəndlər; və *Palomo Sançes və başqaları İspaniyaya qarşı* [BP], ərizələr 28955/06, 28957/06, 28959/06 və 28964/06, 57-ci bənd, 12 sentyabr 2011-ci il). Başqa sözlə, dövlətin ziddiyyətə girən fərdi maraqlar və ya Konvensiya hüquqları arasında balansı gözləməsi tələb olunursa, adətən Məhkəmə tərəfindən dövlətə geniş qiymətləndirmə sərbəstliyi verilir (bax: *Evans Birləşmiş Krallığa qarşı* [BP], ərizə № 6339/05, 77-ci bənd, ECHR 2007-I; *Şassanyu və başqaları Fransaya qarşı* [BP], ərizələr № 25088/94, 28331/95 və 28443/95, 113-cü bənd, ECHR 1999-III; və *Eşbi Donald və başqaları Fransaya qarşı* [BP], ərizə № 36769/08, 40-cı bənd, 10 yanvar 2013-cü il).

## **b) Yuxarıdakı prinsiplərin bu işə tətbiqi**

*i) Mütənasibliyin qiymətləndirilməsində istifadə olunan elementlər*

140. Məhkəmə qeyd edir ki, tərəflər arasında bu məsələdə fikir ayrılığı yoxdur ki, ərizəçi şirkətin İnternet xəbər portalında yerləşdirilmiş xəbər materialına reaksiya olaraq oxucular tərəfindən portalın şərhlər bölümündə yerləşdirilmiş şərhlər açıq-aydın qanunsuz xarakter daşıyırdı. Ərizəçi şirkət həqiqətən zərərçəkən tərəfdən xəbərdarlıq alan kimi dərhal şərhləri silmiş və Palatadakı icraatda onları "hüquqa zidd" və "qanunsuz" şərhlər adlandırmışdı (Palatanın qərarının 84-cü bəndinə bax). Bundan başqa, Məhkəmə bu fikirdədir ki, etiraz doğurmuş şərhlərin çoxu nifrət yayan və ya zorakılığa təhrik edən çıxışlar idi və belə olan halda 10-cu maddədə nəzərdə tutulmuş müdafiə onlara şamil oluna bilməzdi (yuxarıda 136-cı bəndə bax). Buna görə də hazırkı işdə araşdırılan məsələ şərhlərin müəlliflərinin ifadə azadlığı məsələsi deyil. Məhkəmənin qarşısında duran sual ondan ibarətdir ki, üçüncü şəxslərin yerləşdirdiyi həmin şərhlərə görə ərizəçi şirkəti məsuliyyətə cəlb etmiş ölkədaxili məhkəmələrin qərarları Konvensiyanın 10-cu maddəsi ilə təmin edilən məlumatları yaymaq azadlığının pozuntusu idimi?

141. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi şirkət L.-in vəkillərindən xəbərdarlıq alan kimi sözügedən şərhləri veb-saytından dərhal silsə də (yuxarıda 18-ci və 19-cu bəndlərə bax), Ali Məhkəmə "Öhdəliklər haqqında" qanun əsasında ərizəçi şirkətin məsuliyyət daşdığına qərara aldı, belə ki, həmin qanun açıq-aydın qanunsuz məzmunlu şərhlərin yerləşdirilməsinin qarşısını alırdı. Daha sonra o, "Öhdəliklər haqqında" qanunun 1047-ci maddəsinin 3-cü bəndinə istinad etdi, həmin bəndə əsasən, məlumatların və ya digər məsələlərin açıqlanması, əgər həmin məlumatları və ya digər məsələləri açıqlayan şəxsin və ya onların açıqlandığı şəxsin həmin açıqlamada qanuni marağı varsa və həmin məlumatları açıqlayan şəxs onların və ya digər məsələlərin dolğunluğunu "potensial pozuntunun ağırlıq dərəcəsinə" uyğun sayıla biləcək səviyyədə yoxlayıbsa, qanunsuz sayılmır. Beləliklə, Ali Məhkəmə qərara aldı ki, şərhlər yerləşdirildikdən sonra (ərizəçi şirkət onların məzmununun qanunsuz olduğunu bilməli idi) ərizəçi şirkət onları öz təşəbbüsü ilə portaldan silməyib. Belə olan halda ərizəçi şirkətin hərəkətsizliyi qanunsuz hesab edildi, çünki ərizəçi şirkət "Öhdəliklər haqqında" qanunun 1050-ci maddəsinin 1-ci bəndinə uyğun olaraq "təqsirkar olmadığını" sübuta yetirə bilməmişdi (yuxarıda 31-ci bənddə verilmiş Ali Məhkəmənin qərarının 16-cı bəndinə bax).

142. Ali Məhkəmənin gətirdiyi əsasların işığında Məhkəmə özünün ardıcıl presedent hüququna uyğun olaraq bu məsələni araşdırmalıdır ki, ərizəçi şirkətin məsuliyyət daşdığı barədə daxili məhkəmələrin qənaəti işin xüsusi halları baxımından münasib və yetərli əsalara söykənirdimi (yuxarıda 31-ci bəndə bax)? Məhkəmə qeyd edir ki, üçüncü şəxslərin yerləşdirdiyi şərhlərə görə ərizəçi şirkətin məsuliyyətə cəlb edilməsi barədə daxili məhkəmələrin qərarlarının onun ifadə azadlığını pozub-pozmaması məsələsini həll etmək məqsədi ilə Palata aparacağı təhlil üçün əhəmiyyətli hesab etdiyi aşağıdakı aspektləri müəyyənləşdirdi: şərhlərin konteksti; ləkələyici şərhlərin qarşısının alınması və ya silinməsi üçün ərizəçi şirkət tərəfindən tətbiq edilmiş tədbirlər; ərizəçi şirkətin məsuliyyətinə alternativ olaraq şərhlərin əsil müəlliflərinin məsuliyyəti məsələsi; və ölkədaxili məhkəmə proseslərinin ərizəçi şirkət üçün nəticələri (Palatanın qərarının 85-ci və sonrakı bəndlərinə bax).



143. Məhkəmə razılaşıır ki, bu aspektlər hazırkı işdə Məhkəmənin apardığı araşdırma çərçivəsində konkret olaraq sözügedən müdaxilənin mütənəsibliyinin qiymətləndirilməsi üçün əhəmiyyətlidir (yuxarıda 112-117-ci bəndlərə bax).

*ii) Şərhlərin konteksti*

144. Şərhlərin kontekstinə gəlincə, Məhkəmə qəbul edir ki, gəmiçilik şirkəti barəsində "Delfi"nin xəbər portalında yerləşdirilmiş xəbər materialı balanslaşdırılmış material idi, orada təhqiramiz ifadələr yox idi və oradakı fikirlərin qanunsuz olduğuna dair ölkədaxili məhkəmə proseslərində hər hansı arqument irəli sürülməsi üçün əsas da yox idi. Məhkəmə nəzərə alır ki, hətta zahirən neytral görünən mövzu barəsində balanslaşdırılmış məqalə İnternetdə qızgın müzakirələr doğura bilər. Bundan başqa, Məhkəmə bu kontekstdə "Delfi" xəbər portalının xarakterinə xüsusi önəm verir. O bir daha bildirir ki, "Delfi" peşə fəaliyyəti çərçivəsində kommersiya qaydasında idarə olunan İnternet xəbər portalının idarəçisi idi və yerləşdirdiyi xəbər materiallarına çoxlu sayda şərhlər cəlb etməyə çalışırdı. Məhkəmə qeyd edir ki, Ali Məhkəmə açıq-aydın bu fakta istinad etdi ki, ərizəçi şirkət şərhləri özünün xəbər portalına inteqrasiya etdirərək veb-saytın ziyarətçilərini xəbərləri öz mülahizə və rəyləri (şərhləri) ilə tamamlamağa dəvət edib. Ali Məhkəmənin qənaətlərinə görə, şərhlər bölümündə ərizəçi şirkət aktiv surətdə ziyarətçiləri portala yerləşdirilən xəbər materiallarına dair şərhlər qoymağa çağırırdı. Ərizəçi şirkətin portalının ziyarətçilərinin sayı şərhlərin sayından asılı idi, portalda yerləşdirilən reklamlardan əldə edilən gəlir isə, öz növbəsində, ziyarətçilərinin sayından asılı idi. Beləliklə, Ali Məhkəmə bu qənaətə gəldi ki, ərizəçi şirkət şərhlərin yerləşdirilməsində maddi cəhətdən maraqlı idi. Ali Məhkəmənin rəyinə görə, ərizəçi şirkətin özünün şərhlər yazmaması faktı o demək deyildi ki, o, şərhlər bölümü üzərində nəzarətə malik deyil (yuxarıda 31-ci bənddə verilmiş məhkəmə qərarının 13-cü bəndinə bax).

145. Məhkəmə həmçinin bununla bağlı qeyd edir ki, "Delfi"nin veb-saytındakı "Şərh qoyma qaydaları"nda deyilirdi ki, ərizəçi şirkət heç bir mahiyyət daşımayan və (və ya) mövzudan kənar olan, müsbət təcrübəyə zidd olan, təhdidləri, təhqirləri, nalayiq və ya kobud ifadələri özündə əks etdirən, yaxuddüşmənciliyə, zorakılığa və ya qanunsuz hərəkətlərə təhrik edən şərhlərin yerləşdirilməsini qadağan edir. Belə şərhlər silinə, onların müəlliflərinin şərh yazmaq imkanı isə məhdudlaşdırıla bilərdi. Bundan başqa, şərhlərin əsil müəllifləri şərhlərini ərizəçi şirkətin xəbər portalına yerləşdirdikdən sonra onları nə dəyişdirə, nə də silə bilərdilər – bunu etmək üçün texniki vasitələrə yalnız ərizəçi şirkət malik idi. Yuxarıda qeyd edilənlərin və Ali Məhkəmənin gətirdiyi əsasların işığında Məhkəmə Palatanın bu qənaəti ilə razılaşıır ki, ərizəçi şirkətin onun portalında yerləşdirilən şərhlər üzərində əhəmiyyətli dərəcədə nəzarətə malik olduğunu hesab etmək olar.

146. Xülasə, Məhkəmə hesab edir ki, Ali Məhkəmə tərəfindən yetərinə müəyyən edilib ki, ərizəçi şirkətin "Delfi" xəbər portalındakı xəbər materiallarına dair yerləşdirilən şərhləri ictimaiyyətə çatdırması passiv və sırf texniki xidmətlər təqdim edən təchizatçının fəaliyyətinin hüdudlarını aşmışdı. Buna görə də Məhkəmə bu qənaətə gəlir ki, Ali Məhkəmənin bu məsələyə dair qərarının

söykəndiyi əsaslar Konvensiyanın 10-cu maddəsinin məqsədləri üçün münasib əsaslar idi.

*iii) Şərhlərin müəlliflərinin məsuliyyəti*

147. Bu işdəkinə bənzər durumda şərhlərin əsil müəlliflərinin məsuliyyətinin İnternet xəbər portalının məsuliyyətinə əqlabatan alternativ təşkil edib-etməməsi məsələsi ilə əlaqədar olaraq Məhkəmə bildirdi ki, İnternet istifadəçilərinin kimliklərinin açıqlanmamasında maraqlı olduqlarını nəzərə alır. Anonimlik qısasdan və başqalarının arzuolunmaz diqqətindən yayınmaq üçün çoxdan bəri istifadə olunan vasitədir. Belə ki, o, mühüm vasitələrlə, o cümlədən xüsusilə İnternet vasitəsilə ideya və məlumatların sərbəst axınına yardımçı ola bilər. Eyni zamanda, Məhkəmə bu faktı diqqətindən qaçırmır ki, İnternetdə məlumatlar asanlıqla, geniş miqyasda və sürətlə yayılır və bir dəfə İnternetdə açıqlanmış olan məlumat orada uzun müddət qalır ki, bu da ənənəvi media ilə müqayisədə İnternetdəki qanunsuz çıxışların mənfi təsirlərini əhəmiyyətli dərəcədə ağırlaşdırır bilər. O həmçinin bununla əlaqədar olaraq Avropa İttifaqı Məhkəməsinin "*Google Spain and Google*" məhkəmə işi üzrə son dövrlərə aid qərarına istinad edir, həmin işdə bu məhkəmə, fərqli kontekstdə olsa da, fərdin şəxsi həyatına ciddi müdaxilə təşkil edən məlumatların uzun müddət ərzində İnternetdə qalması problemini araşdırdı və bu qənaətə gəldi ki, şəxsin təməl hüquqları, bir qayda olaraq, axtarış sistemi operatorunun maddi maraqlarından və digər İnternet istifadəçilərinin maraqlarından üstündür (yuxarıda 56-cı bəndə bax).

148. Məhkəmə qeyd edir ki, İnternetdə anonimliyin müxtəlif dərəcələri mümkündür. İnternet istifadəçisi geniş ictimaiyyət üçün anonim qala bilər, amma onun kimliyi xidmət təchizatçısı tərəfindən onun istifadəçi məlumatları və ya əlaqə məlumatları vasitəsilə müəyyənləşdirilə bilər, həmin məlumatların yoxlanılması isə ya qeyri-mümkün ola, yada məhdud çərçivəli yoxlamadan tutmuş (məsələn, onun istifadəçi məlumatlarını elektron poçtu ünvanı ilə və ya sosial şəbəkələrdəki istifadəçi məlumatları ilə tutuşdurmaqla) kimliyinin tam müəyyənləşdirilməsinə qədər müəyyən dərəcədə mümkün ola bilər, bu zaman istifadəçinin kimliyini istər milli elektron şəxsiyyət vəsiqələri, istərsə də onlayn bank əməliyyatları sisteminin məlumatları vasitəsilə daha əminliklə müəyyənləşdirmək olar. Xidmət təchizatçısı həmçinin öz istifadəçilərinin anonimliyinə geniş imkan yarada bilər, bu halda istifadəçilərin ümumiyyətlə kimliklərini göstərmələri tələb olunmur və onların kimliyini yalnız (məhdud çərçivədə) İnternetə girişi təmin edən provayderlərin əlində olan məlumatlar vasitəsilə müəyyənləşdirmək olar. Belə məlumatların açıqlanması üçün adətən istintaq və ya məhkəmə orqanlarının qərarı tələb olunur və onlar məhdudlaşdırıcı şərtlərlə təqdim edilir. Bununla belə, bəzi hallarda hüquq pozuntusu törədənlər barəsində məhkəmə təqibini həyata keçirmək üçün bu cür qərara ehtiyac yarana bilər.

149. Belə ki, yetkinlik yaşına çatmayan şəxs barəsində "qərəzli niyyətlə təhrif olunmuş" seksual xarakterli məlumatların yayılması cinayəti ilə əlaqədar olan *K.U. Finlandiyaya qarşı* məhkəmə işində Məhkəmə bu qənaətə gəldi ki, "baxmayaraq ki, ifadə azadlığı və məlumatların ötürülməsinin konfidensiallığı birinci dərəcəli

əhəmiyyət daşıyır və telekommunikasiya və İnternet xidmətlərinin istifadəçiləri onların şəxsi həyatının toxunulmazlığına və ifadə azadlığına hörmət edildiyinə əmin olmalıdırlar, belə təminatlar qeydi-məhdud ola bilməz və müəyyən hallarda digər qanuni tələblər, məsələn, iğtişaşın və ya cinayətin qarşısının alınması, yaxud digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi onlardan üstün tutula bilər" (bax: *K.U. Finlandiyaya qarşı*, ərizə № 2872/02, 49-cu bənd, ECHR 2008). Həmin işdə Məhkəmə Hökumətin bu arqumentini rədd etdi ki, ərizəçi xidmət təchizatçısı tərəfindən zərərin kompensasiya edilməsinə nail ola bilərdi və bu qənaətə gəldi ki, bu imkan işi halları baxımından yetərli deyil. O bildirdi ki, əsil hüquqpozanın müəyyən edilməsinə və ədalət mühakiməsinə cəlb olunmasına imkan yaradan hüquqi müdafiə vasitəsi mövcud olmalıdır, halbuki araşdırılan dövrdə cavabdeh dövlətdə qüvvədə olan tənzimləyici hüquqi bazada İnternet xidməti təchizatçısının bu məqsəd üçün tələb olunan informasiyanı açıqlaması barədə qərar çıxarılması imkanı nəzərdə tutulmamışdı (həmin iş üzrə qərarın 47-ci və 49-cu bəndlərinə bax). *K.U. Finlandiyaya qarşı* məhkəmə işi daxili qanunvericilikdə cinayət əməli kimi tövsif edilən pozuntuya aid olsa da və hazırkı işdəkinə nisbətən zərərçəkənin şəxsi həyatına daha geniş müdaxiləni özündə ehtiva etsə də, Məhkəmənin gətirdiyi əsaslardan aydın olur ki, İnternetdə anonimlik mühüm dəyər olsa da, digər şəxslərin hüquq və maraqları ilə balanslaşdırılmalıdır.

150. Mülki prosesdə şərhlərin müəlliflərinin kimliyinin müəyyənləşdirilməsinə gəlincə, Məhkəmə qeyd edir ki, bunun mümkünliyi məsələsində tərəflərin mövqeləri fərqlənir. Tərəflərin təqdim etdikləri məlumatların əsasında Məhkəmə qeyd edir ki, Estoniya məhkəmələri Mülki Prosesual Məcəlləsinin 244-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş "sübutların məhkəməyəqədər qəbulu" proseduru çərçivəsində diffamasiyaya məruz qalmış şəxslər tərəfindən verilmiş olan, ləkələyici xarakter daşdığı iddia edilən şərhləri yerləşdirmiş müəlliflərin İP ünvanlarının onlayn qəzetlər və ya xəbər portalları tərəfindən açıqlanmasının, habelə həmin İP ünvanlarının verilmiş olduğu abunəçilərin adlarının və ünvanlarının İnternetə girişi təmin edən provayderlər tərəfindən açıqlanmasının tələb edilməsi barədə vəsatətləri təmin etmişdilər. Hökumətin təqdim etdiyi misallar nəticələrin qarışıq olduğunu göstərirdi: bəzi işlərdə şərhlərin hansı kompüterdə yazıldığını müəyyənləşdirmək mümkün olduğu halda, digər işlərdə müxtəlif texniki səbəblərə görə bunu etmək mümkün olmamışdı.

151. Ali Məhkəmənin hazırkı iş üzrə qərarına əsasən, zərərçəkən şəxs ərizəçi şirkətə və ya şərhlərin müəlliflərinə qarşı iddia qaldırmaq variantını seçmək imkanına malik idi. Məhkəmə hesab edir ki, şərhlərin müəlliflərinin kimliyinin müəyyənləşdirilməsinə imkan verən tədbirlərin səmərəliliyinin qeyri-müəyyən olması, eləcə də nifrət yayan çıxışın qurbanının şərhlərin müəlliflərinə qarşı həqiqətən iddia qaldıra bilməsinə mümkün etmək məqsədi ilə lazımi vasitələrin ərizəçi şirkət tərəfindən təşkil edilməməsi Ali Məhkəmənin qərarının münasib və yetərli əsaslara söykəndiyi barədə qənaəti təsdiq edən amillərdir. Məhkəmə bu kontekstdə həmçinin "*Krone Verlag*" işi (№ 4) üzrə qərara istinad edir, həmin işdə o müəyyən etmişdi ki, diffamasiyaya məruz qalmış şəxsin diffamasiya ilə bağlı media şirkətinə qarşı qaldırdığı məhkəmə iddiası əsasında kompensasiyaya nail olmasının riskini diffamasiyaya yol vermiş şəxsin üzərinə qoymaq əvəzinə adətən

maliyyə cəhətdən daha yaxşı vəziyyətdə olan media şirkətinin üzərinə qoymaq media şirkətinin ifadə azadlığı hüququna qeyri-mütənasib müdaxilə deyil (bax: *Krone Verlag GmbH & Co. KG Avstriyaya qarşı (№ 4)*, ərizə № 72331/01, 32-ci bənd, 9 noyabr 2006-cı il).

*iv) Ərizəçi şirkət tərəfindən görülmüş tədbirlər*

152. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi şirkət veb-saytındakı hər bir məqaləyə görə yerləşdirilən şərhlərin sayını xüsusi olaraq vurğulayırdı və beləliklə ən canlı fikir mübadiləsinin harada getdiyini müəyyənləşdirmək xəbər portalının redaktorları üçün asan idi. Hazırkı işdə sözügedən məqaləyə 185 şərh verilmişdi ki, bu da orta göstəricidən açıq-aydın çox idi. Sözügedən şərhlər veb-sayta yükləndikdən təxminən altı həftə sonra zərərçəkənin vəkillərinin ərizəçi şirkətə xəbərdarlıq etməsi nəticəsində ərizəçi şirkət tərəfindən silinmişdi (yuxarıda 17-19-cu bəndlərə bax).

153. Məhkəmə qeyd edir ki, Ali Məhkəmə qərarında bildirib ki, "zərər yetirilməsinə yol verməmək kimi qanundan irəli gələn öhdəliyi ilə əlaqədar olaraq [ərizəçi şirkət] açıq-aydın qanunsuz məzmunlu şərhlərin yerləşdirilməsinin qarşısını almalı idi". Amma o bunu da bildirib ki, "şərhlər yerləşdirildikdən sonra [ərizəçi şirkət] (o, şərhlərin məzmunun qanunsuz olduğunu bilməli idi) onları öz təşəbbüsü ilə portaldan silməyib" (yuxarıda 31-ci bənddə verilmiş məhkəmə qərarının 16-cı bəndinə bax). Beləliklə, Ali Məhkəmə ərizəçi şirkətin şərhlərin veb-saytına yerləşdirilməsinin qarşısını almaq öhdəliyi daşıyıb-daşmadığını və ya daxili qanunvericiliyə əsasən ərizəçi şirkətin təhqiramiz şərhlər yerləşdirildikdən dərhal sonra onları silməsinin "Öhdəliklər haqqında" qanunda nəzərdə tutulmuş məsuliyyətdən yaxa qurtarmaq üçün yetərli olub-olmadığını dəqiq müəyyənləşdirməyib. Məhkəmə hesab edir ki, Ali Məhkəmənin öz qərarını əsaslandırmaq üçün istinad etdiyi əsasları qiymətləndirərkən belə düşünməyə heç bir əsas yoxdur ki, ərizəçinin Konvensiya hüquqlarına müdaxiləyə səbəb olmuş qərarı qəbul etdiyi zaman milli məhkəmə ərizəçi şirkətin hüquqlarını qarşıya qoyulan məqsədin tələb etdiyindən də artıq dərəcədə məhdudlaşdırmaq niyyətində idi. Beləliklə, bu qənaətə əsaslanaraq və 10-cu maddədə təsbit edilmiş məlumatları yaymaq azadlığını nəzərə alaraq, Məhkəmə bu ehtimaldan çıxış edəcək ki, Ali Məhkəmənin qərarı belə başa düşülməlidir ki, şərhlər yerləşdirildikdən sonra ərizəçi şirkətin sonradan ləngimədən şərhləri silməsi daxili qanunvericiliyə əsasən onun məsuliyyətdən yaxa qurtarması üçün yetərli idi. Buna əsaslanaraq və ərizəçi şirkətin onun portalında yerləşdirilən şərhlər üzərində əhəmiyyətli dərəcədə nəzarətə malik olduğu barədə yuxarıda gəldiyi qənaəti nəzərə alaraq (yuxarıda 145-ci bəndə bax), Məhkəmə hesab etmir ki, ərizəçi şirkətin üzərinə onun veb-saytında nifrət yayan çıxışa və zorakılığa təhrik etməyə bərabər olan şərhlər yerləşdirildikdən sonra ləngimədən onları silmək öhdəliyinin qoyulması özlüyündə açıq-aydın qanunsuz olub və prinsipçə onun ifadə azadlığına qeyri-mütənasib müdaxilə təşkil edib.

154. Hazırkı işdə əhəmiyyət kəsb edən məsələ ondan ibarətdir ki, ərizəçi şirkət şərhlər yerləşdirildikdən sonra onları yubanmadan silmədiyinə görə onun

məsuliyyətə cəlb edilməsinin əsaslı olduğu barədə milli məhkəmələrin qənaətləri münasib və yetərli əsaslara söykənmişdimi? Bu baxımdan ilk növbədə ona diqqət yetirilməlidir ki, ərizəçi şirkət nifrət yayan çıxışlara və ya zorakılığa təhrik etməyə bərabər olan şərhləri filtrləmək üçün mexanizmlər təşkil etmişdimi?

155. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi şirkət bununla bağlı müəyyən tədbirlər görmüşdü. "Delfi" xəbər portalında belə bir xəbərdarlıq yer almışdı ki, şərlərə görə ərizəçi şirkət deyil, şərlərin müəllifləri məsuliyyət daşıyır və müsbət təcrübəyə zidd olan, yaxud təhdidləri, təhqirləri, nalayiq və ya kobud ifadələri özündə əks etdirən, yaxud düşmənçiliyə, zorakılığa və ya qanunsuz hərəkətlərə təhrik edən şərlərin yerləşdirilməsi qadağandır. Bundan başqa, portal müəyyən növ kobud sözlər əsasında şərləri avtomatik silən sistemə malik idi, həmçinin xəbərdarlıq və saf-çürük etmə sistemini tətbiq edirdi, həmin sistemə əsasən hər kəs şərtlərə uyğun gəlməyən şərh barəsində sadəcə bu məqsəd üçün nəzərdə tutulan düyməni vurmaqla xəbər verə və portal administratorlarının diqqətini ona cəlb edə bilirdi. Bundan əlavə, bəzi hallarda portalın administratorları şərtlərə uyğun gəlməyən şərləri öz təşəbbüsləri ilə silirdilər.

156. Buna görə də Məhkəmə qeyd edir ki, üçüncü şəxslərin nüfuzuna zərər yetirməmək vəzifəsinə ərizəçi şirkətin tamamilə etinasız yanaşdığını söyləmək olmaz. Bununla belə, önəmli olan budur ki, ərizəçi şirkət tərəfindən tətbiq edilən və avtomatik olaraq müəyyən sözləri izləyən filtr oxucuların yerləşdirdiyi qatı nifrət yayan və zorakılığa təhrik edən müəyyən ifadələri süzgəcdən keçirməyə qadir olmayıb və beləliklə, onun təhqiramiz şərləri tez bir zamanda silmək imkanı məhdudlaşmış olub. Məhkəmə bir daha bildirir ki, həmin sözlərin və ifadələrin çoxunda mürəkkəb metaforalar, yaxud gizli mənalar və ya sezilməyən təhdidlər yox idi. Onlar açıq-aydın nifrəti və L.-in fiziki toxunulmazlığına qarşı kobudcasına təhdidləri ifadə edən sözlər idi. Beləliklə, avtomatik olaraq müəyyən sözləri izləyən filtr müəyyən hallarda faydalı olsa da, hazırkı işin faktları göstərir ki, o, Konvensiyanın 10-cu maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş müdafiənin şamil olunmadığı sözləri özündə ehtiva edən şərlərin aşkar edilməsi üçün yetərli deyildi (yuxarıda 136-cı bəndə bax). Məhkəmə qeyd edir ki, filtrləmə mexanizminin bu uğursuzluğu nəticəsində bu cür açıq-aydın qanunsuz şərlər altı həftə ərzində İnternetdə qalmışdı (yuxarıda 18-ci bəndə bax).

157. Məhkəmə bununla bağlı qeyd edir ki, bəzi hallarda portalın administratorları şərtlərə uyğun gəlməyən şərləri öz təşəbbüsləri ilə silirdilər və belə görünür ki, bu işdəki hadisələrdən müəyyən müddət keçdikdən sonra ərizəçi şirkət xüsusi olaraq bu məqsəd üçün moderatorlar qrupu cəlb edib. Rəyinin İnternetdə eşidilməsini istəyən hər kəs üçün yetərincə imkanlar olduğunu nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, iri xəbər portalının nifrət yayan və zorakılığa təhrik edən çıxışların yayılmasını məhdudlaşdırmaq üçün səmərəli tədbirlər görmək öhdəliyi (yəni hazırkı işdə araşdırılan məsələ) heç bir halda "özəl senzuraya" bərabər sayıla bilməz. "İctimaiyyətin xəbərləri əldə etmək imkanlarının artırılmasında və ümumiyyətlə məlumatların yayılmasının asanlaşdırılmasında" İnternetin "mühüm rol" oynadığını etiraf etməklə yanaşı (bax: *Ahmet Yıldırımın işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 48-ci bənd; və *"Times Newspapers Ltd"nin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 27-ci bənd), Məhkəmə bir daha bildirir ki, o, İnternetdəki

kontent və kommunikasiyaların zərər yetirməsi riskini də nəzərə alır (bax: *"Pravoye Delo" qəzetinin redaksiyası və Ştekelin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 63-cü bənd; həmçinin bax: *Moslinin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 130-cu bənd).

158. Bundan başqa, vəziyyətdən asılı olaraq, müəyyən hallarda, məsələn, bu işdə olduğu kimi, hər hansı şəxslər qrupuna qarşı yönələn nifrət və ya zorakılığa təhrik xarakterli çıxış konkret qurbanıya yönəlməlidir. Konkret qurbanın mövcud olduğu hallarda o, hüquqlarının pozuntusu barədə İnternet xidməti təchizatçısına xəbər vermək imkanına malik olmaya bilər. Məhkəmə nəzərə alır ki, nifrət yayan çıxışın potensial qurbanının İnterneti daim izləmək imkanı kommersiyanı əsaslı iri İnternet xəbər portalının belə şərhərlərin qarşısını almaq və ya onları tez bir zamanda silmək imkanına nisbətən daha məhdud ola bilər.

159. Nəhayət, Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi şirkətin iddia etdiyinə görə (yuxarıda 78-ci bəndə bax), onun tərəfindən xəbərdarlıq və saf-çürük etmə sisteminin tətbiq edilməsi Məhkəmə tərəfindən nəzərə alınmalıdır. Tez bir zamanda reaksiya göstərməyə imkan yaradan səmərəli prosedurlarla müşayiət olunduğu təqdirdə bu sistem, Məhkəmənin rəyinə görə, bir çox hallarda bütün əlaqədar şəxslərin hüquq və maraqlarının balanslaşdırılması üçün münasib vasitə kimi fəaliyyət göstərə bilər. Lakin bu işdəkinə bənzər hallarda, yəni üçüncü tərəf olan istifadəçinin şərhərləri, Məhkəmənin presedent hüququnda göstərildiyi kimi, konkret fərdlərə qarşı nifrət yayan və onların fiziki toxunulmazlığına qarşı birbaşa təhdid təşkil edən formada olduqda (yuxarıda 136-cı bəndə bax), Məhkəmə hesab edir ki, yuxarıda qeyd edildiyi kimi (yuxarıda 153-cü bəndə bax), digər şəxslərin və bütövlükdə cəmiyyətin hüquq və maraqları iştirakçı dövlətlərə belə bir hüquq verə bilər ki, zərərçəkmiş olduğunu iddia edən şəxsin və ya üçüncü şəxslərin xəbərdarlığı olmasa belə İnternet xəbər portalları açıq-aydın qanunsuz olan şərhərləri yubanmadan silmədikdə Konvensiyanın 10-cu maddəsini pozmadan onlara qarşı məsuliyyət tədbiri tətbiq etsinlər.

*v) Məhkəmə proseslərinin ərizəçi şirkət üçün nəticələri*

160. Nəhayət, ölkədaxili məhkəmə proseslərinin ərizəçi şirkət üçün hansı nəticələri doğurması məsələsinə gəlincə, Məhkəmə qeyd edir ki, şirkətin üzərinə zərər çəkmiş şəxsə mənəvi ziyanın kompensasiyası qismində 320 avro ödəmək öhdəliyi qoyulub. O, Palatanı bu qənaəti ilə razılaşır ki, ərizəçi şirkətin Estoniyada ən iri İnternet xəbər portallarından birinin peşəkar operatoru olduğunu nəzərə alsaq, bu məbləğ heç bir halda daxili məhkəmələrin müəyyən etdiyi pozuntuya qeyri-mütənasib sayıla bilməz (Palatanın qərarının 93-cü bəndinə bax). Məhkəmə bununla bağlı qeyd edir ki, o, "Delfi"-nin işindən sonrakı dövrə aid olan İnternet xəbər portallarının məsuliyyətinə dair ölkədaxili presedent hüququnu nəzərə alır (yuxarıda 43-cü bəndə bax). O qeyd edir ki, həmin işlərdə aşağı məhkəmələr "Delfi"-nin işi üzrə Ali Məhkəmənin qərarını rəhbər tutsalar da, mənəvi ziyana görə heç bir kompensasiya təyin etməyiblər. Başqa sözlə, "Delfi"-nin işinin ondan sonrakı dövrə aid olan məhkəmə işlərindəki operatorlar üçün hiss olunan nəticəsi

ondan ibarətdir ki, onlar təhqiramiz şərhləri silməyə vadar edilsələr də, mənəvi ziyana görə kompensasiya ödəmələri barədə qərar çıxarılmır.

161. Məhkəmə həmçinin qeyd edir ki, ərizəçi şirkət, belə görünür ki, ölkədaxili məhkəmə prosesləri nəticəsində anonim şərhləri silməyə və ya öz biznes modelini dəyişdirməyə məcbur edilməyib. Əldə olan məlumatlara əsasən, "Delfi" xəbər portalı Estoniyanın ən iri İnternet naşiri olaraq və şərhlərin yerləşdirilməsi baxımından ən populyar portal olaraq qalmaqdadır və şərhlərin sayı artmaqda davam edir. Anonim şərhlər (hazırda bu cür şərh yerləşdirmə imkanı qeydiyyatla alınmaqla şərh yerləşdirmə imkanı ilə birlikdə mövcuddur və saytda sonuncular oxucularabirinci növbədə göstərilir) hələ də sayca üstünlük təşkil edir və ərizəçi şirkət moderatorlar qrupu təşkil edib, onlar portalda yerləşdirilən şərhlərə sonradan düzəlişlər edilməsini həyata keçirirlər (yuxarıda 32-ci və 83-cü bəndlərə bax). Belə olan halda Məhkəmə bu nəticəyə gəlməz bilər ki, bu məsələdə ərizəçi şirkətin ifadə azadlığına müdaxilə qeyri-mütənasib idi.

*vi) Nəticə*

**162. Yuxarıdakı aspektlərin konkret qiymətləndirilməsinə əsaslanaraq, habelə hazırkı işdə Ali Məhkəmənin gətirdiyi əsasları, xüsusən sözügedən şərhlərin ifratçı xarakterini; şərhlərin ərizəçi şirkət tərəfindən peşə fəaliyyəti çərçivəsində kommersiya qaydasında idarə olunan xəbər portalında dərc olunmuş məqaləyə reaksiya olaraq yerləşdirilməsi faktını; nifrət yayan və zorakılığa təhrik edən çağırışlara bərabər olan şərhlər yerləşdirildikdən sonra onları dərhal silmək və həmin şərhlərin müəlliflərinin məsuliyyətə cəlb olunması üçün real imkanları təmin etmək məqsədi ilə ərizəçi şirkət tərəfindən görülmüş tədbirlərin yetərli olmadığını; və ərizəçi şirkətə təyin olunmuş yüngül sanksiyanı nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, cavabdeh dövlətə bu sahədə müəyyən qiymətləndirmə sərbəstliyinin verildiyini nəzərə alsaq, daxili məhkəmələr tərəfindən ərizəçi şirkətin məsuliyyətə cəlb olunması münasib və yetərli əsaslara söykənirdi. Beləliklə, bu tədbir ərizəçi şirkətin ifadə azadlığı hüququna tətbiq edilmiş qeyri-mütənasib məhdudiyət deyildi. Müvafiq olaraq, Konvensiyanın 10-cu maddəsinin pozuntusu baş verməyib.**

**BU ƏSASLARA GÖRƏ MƏHKƏMƏ:**

İki səsə qarşı on beş səslə *qərara alır ki*, Konvensiyanın 10-cu maddəsi pozulmayıb.